

Asia: VN/28937/2021

Työryhmän mietintö pienten riita-asioiden menettelystä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleiset huomiot

Työryhmän mietintö on laadittu perusteellisesti. Siinä on riittävän monipuolisesti tuotu esille riita-asiain menettelyjen nykytila Suomessa. Pienriitamenettelylle, laajemmallekin, on jonkinasteinen sosiaalinen tilaus: Suomessa on vähemmän riita-asioita kuin muissa tutkituissa maissa ja koettuja riitoja, joita ei kulu- ja viipymisriskin vuoksi uskalleta tuoda oikeuksiin. Suomessa yleisiin tuomioistuimiin saatetaan selvästi vähemmän riita-asioita kuin muissa Euroopan valtioissa. Sen vuoksi toimeksiannossa olisi voitu harkita ehdotetun menettelyn soveltamista myös muissa asiaryhmissä. Mikäli pelkona olisi ollut juttumäärien hallitsematon kasvu, riitaintressi olisi voinut olla noissa asioissa pienempi. Käräjäoikeus on jäljempänä mainitussa lausunnossa kantanut ja kantaa edelleen huolta siitä, että pienriitamenettelyn käyttöönotto ruuhkauttaa tuomioistuimia ja esimerkiksi perinteisten laajojen riita-asioiden käsittelyä entisestään, mikäli tuomioistuinten riittävää resurssointia ei varmisteta.

Käräjäoikeus toteaa, että ehdotettu menettely sopii jäljempänä kerrottuja huomioita lukuun ottamatta hyvin tuollaisen laajemmankin menettelyn prototyypiksi.

Ehdotuksen ongelmallinen puoli on se, että siinä ei ole täysin sisäistetty pienriitamenettelyn syvintä olemusta: jotta menettelystä saadaan maallikkoasianosaisten itseajamaksi soveltuva ja siten edullinen, menettelyn tulee olla tietyllä tavalla vähemmän muodollinen sekä summaarisempi ja tämän täytyy heijastua myös menettelyä koskevaan muutoksenhakuun. Muussa tapauksessa on vaara, että jutut laajenevat muutoksenhakuvaiheessa laajemmaksi ja perusteellisemmin käsiteltäväksi kuin ensi asteessa.

Asiamäärät

Käräjäoikeus toteaa, että menettelyyn tulevien uusien juttujen määrää ei pysty täysin arvioimaan. Sen vuoksi arviomuistiossa esitettyä työlukua 4000–6000 ei pysty etukäteen kyseenalaistamaan.

Työmäärä ja vaaditut kokonaisresurssit

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan maallikoiden prosessaaminen ilman oikeudenkäyntiavustajia tulisi todennäköisesti pidentämään käsittelyitä, koska tuomioistuimen pitäisi informoida asianosaisia ja selvittää asiaa nykyistä enemmän. Sen takia pienien ja yksinkertaisten asioiden käsittelyistä voisi pahimmillaan muodostua monivaiheisia ja sekavia. Kaavailussa pienriitamenettelyssä tuomioistuimille siirrettäisiin oikeudenkäyntiavustajan tehtäviä.

Työryhmän arvioima päiväkohtainen työmäärä eli kaksi juttua per istuntopäivä on kovin optimistinen. Arviossa ei ole otettu riittävällä tavalla huomioon istunnon lisäksi jutun yleistä hallinnointia, istuntoon valmistautumista ja ratkaisun, suppeankin, laatimista muine jälkitöineen. Lisäksi vaikutusarvioissa ei ole riittävällä tavalla huomioitu valmistelu- ja pääkäsittelysalien tarvetta.

Yksityiskohtia pienriitamenettelystä

Perusteet haastehakemuksessa ja vastauksessa (ehdotettu OK 6a:3 ja 4)

Se, että haastehakemuksessa ja vastauksessa pitää ilmoittaa ainoastaan ne seikat, joihin vaatimus tai vastustaminen välittömästi perustuu, on perusteltua.

Sähköinen asiointipalvelu (ehdotettu OK 6a:6)

Perusteltua on, että ehdotetussa menettelyssä pääsääntöisesti edellytetään oikeudenkäyntiaineiston toimittamista sähköisessä asiointipalvelussa. Siitä on myönteisiä kokemuksia esimerkiksi kuluttajariitalautakunnasta. Toimintamalli mahdollistaisi myös aineiston järjestämisen rakenteisessa muodossa. Hyvin laadittuna aineisto myös helpottaisi kirjallisen yhteenvedon tai muun käsittelyvälineen laatimista. Käräjäoikeus kuitenkin huomauttaa, että käräjäoikeuksilla ei ole vielä sähköistä asiointipalvelua edes laajoja riita-asioissa, joissa hyödyt olisivat huomattavasti mittavampia.

Valmistelun tehtävät (ehdotettu OK 6a:9)

Säännöksestä ilmenevä tuomarin tehostettu prosessinjohtovelvollisuus on menettelyn luonteeseen nähden perusteltu. Käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että 1 momentin 2. virkkeen säännös on jännitteinen tuomarilta toisaalta edellytettävän puolueettomuuden kanssa; erityisesti tilanteissa, joissa vain toisella asianosaisella on oikeudenkäyntiavustaja tai muu pätevä edustaja. Tämä jännitteisyys ilmenee jo säännöksessä valitussa ilmaisussa ”kiinnittää huomiota”.

Säännöstä selkeyttäisi, jos siinä olisi nimenomainen säännösviittaus OK 5 luvun 17–21 §:iin tarpeellisessa laajuudessa.

Yhteenveto (ehdotettu OK 6a:11)

Kirjallisen yhteenvedon laatiminen on lähtökohtaisesti tarpeellinen myös pienriita-asioissa vaatimusten, perusteiden, riitakysymysten, riidattomien seikkojen ja todistelun tarkistamiseksi sekä tarpeellisten kysymysten esittämiseksi etukäteen keskitetysti: ei voi olla niin, että asianosaiset vasta ratkaisupäivän aikana saavat käsityksen siitä, miten tuomioistuin näkee asian.

Todistelun rajoittaminen (ehdotettu OK 6a:12)

Säännös on menettelyn laatuun nähden perusteltu, ellei suorastaan välttämättömänä. Säännöksessä olisi perusteltua nimenomaisesti viitata asian laatuun tai intressiin sekä prosessuaaliseen tarkoituksenmukaisuuteen.

Pienriidan todistelun tulisi rajoittua muutamaa keskeiseen asiakirjaan sekä asianosaisiin ja 1-2 todistajaan/osapuoli. Jos näyttö on laajempi, kyseessä ei enää ole pienriita. Mikäli rajoittaminen on symmetristä, se ei ole epäasianmukaista, koska jutun saa aina laajan riita-asian käsittelyyn.

Siirtäminen pääkäsittelyyn (ehdotettu OK 6a:13)

Pääkäsittely on perinteisesti katsottu olevan valmistelun jälkeinen tilaisuus, jossa näyttö esitetään keskitetysti ja jonka ulkopuolista oikeudenkäyntiaineistoa ei saa ratkaisussa käyttää. Nyt ehdotetussa menettelyssä ehdotetun 15 §:n mukaan päätöksenteossa saadaan huomioida kaikki jossain vaiheessa esitetty oikeudenkäyntiaineisto. Lisäksi ehdotettuun pääkäsittelyyn kuuluu ehdotuksen perustelujenkin mukaan vahvasti valmistelunomaisia elementtejä. Sen vuoksi perustellumpaa olisi, että asia siirrettäisiin pääkäsittelyn sijasta ”istuntoon”, jota termiä käytetään hakemusasioita käsittelevässä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa, esimerkiksi 3 §:ssä, taikka tai kuten Norjassa ”suulliseen loppukäsittelyyn”, joka alkaa valmistelulla ja jatkuu sulavasti todistelun vastaanottamisella.

Pääkäsittelyn kulku (ehdotettu OK 6a:14)

Säännös on tiivis ja sisällöltään onnistunut. Sitä kuitenkin selkeyttäisi nimenomainen säännösviittaus OK 5 luvun 19–21 §:iin sekä 6 luvun 2 ja 3 §:iin tarpeellisessa laajuudessa.

Oikeudenkäyntiasiamiehistä (ehdotettu OK 15:2, ehdotettu 2-kohta)

Avustajan kelpoisuusvaatimuksista ei tule säätää eri tavalla kuin oikeudenkäymiskaassa laajojen riita-asioiden osalta. Ns. asioisijoiden ammattikuntaa ei ole pienriitamenettelyn säätämisen yhteydessä syytä herättää henkiin, koska näistä on ollut huonoja kokemuksia ajalta ennen vuoden 1993 oikeudenkäyntimenettelyuudistusta.

Oikeudenkäyntikulut (ehdotettu OK 21:8d)

Säännös määrineen on perusteltu. Käsittelyä sujuvoitaisi, mikäli asianosaisen olisi mahdollista käyttää haastehakemuksen ja vastauksen laatimisessa asiamiestä.

Tuomioistuinharjoittelu

Tuomioistuinharjoittelua suorittavan kärjänotaarin toimiminen puheenjohtajana vaikuttaa sovelialta niissä asioissa, mihin pienriitamenettelyä nyt ehdotetaan. Mikäli menettelyä tulevaisuudessa laajennetaan, asia tulee harkita uudelleen. Pienriitamenettely edellyttää vahvaa ja jämääkö prosessinjohtoa. Sen vuoksi esimerkiksi Alankomaissa niitä käsittelevät kokeneet tuomarit (arviomuistio s 55). Pienriitamenettelyn puheenjohtajan on syytä olla varsin kokenut lainkäyttäjä, joka hallitsee aineellisen ja prosessioikeuden sekä prosessinjohton. Kärjänotaarilla nämä taidot eivät yleensä ole riittävän vahvoja.

Muutoksenhakuoikeus

Työryhmämietinnössä on päädytty siihen, ettei muutoksenhakuoikeutta tulisi rajoittaa. Tätä on myös perusteltu hovioikeuksien ja KKO:n tehtävien täyttämällä alempien oikeuksien laadun valvonnalla.

Myös kärjäoikeus katsos, että muutoksenhakuoikeutta ei tule rajoittaa.

Jatkokäsittelylupajärjestelmä on toiminut varsin hyvin ja siinä on tietty korotettu kynnyksen näyttömuutoksenhakuun.

Mikäli pienriitamenettelyn käyttöalaa myöhemmin laajennetaan, voisi olla aiheellista harkita sitä, tulisiko jatkokäsittelyluvan myöntämisen epäämisperusteita päivittää ottaen huomioon pienriitamenettelyn luonne ja asian intressi.

Lainsäädäntötekniikka

Käräjäoikeus esittää ennen työryhmämietinnön mukaisen esityksen antamista Eduskunnalle pohdittavaksi, olisiko perusteltua kirjoittaa tulevan 6a luvun pykälille nimikkeet. Tuo seikka kiinnittää jatkossa lukijan huomio, kun uuden lakitekstin rinnalla lukee OK 5 ja 6 lukuja.

Muilta osin käräjäoikeus viittaa pienriitamenettelystä laaditusta arviomuistiosta 24.3.2023 antamaansa lausuntoon.

Turtiainen Kari
Oulun käräjäoikeus - Tämän lausunnon on valmistellut kärjätuomari Pekka Louhelainen.